

FAUST Anita

PhD-hallgató

**Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar,
Földtudományok Doktori Iskola, Pécs**

PhD student

**University of Pécs Faculty of Sciences, Doctoral School
of Earth Sciences, Pécs, Hungary**

email: faust.anita@gmail.com

MODERNITÁS, JÖVŐKÉPEK ÉS IDŐDIMENZIÓK A SZÍRIAI KONFLIKTUS KORAI GEOPOLITIKAI NARRATÍVÁIBAN

MODERNITY, GEOPOLITICAL VISIONS AND TIME DIMENSIONS IN THE EARLY NARRATIVES OF THE SYRIAN CONFLICT

ABSTRACT

Over the past three decades, a vast corpus of theoretical literature has been dedicated to the concept of soft and hard power, while US-oriented geostrategic thinking has revolved around how the United States can retain and possibly extend its global leadership position. In the debate on how it should use its unrivalled power in a unipolar world order some have appealed for more global engagement, while others, citing increasing anti-Americanism, have issued warnings about limitations to western universalism, and against what other actors may perceive as excesses. In my paper I argue that at the heart of the debate on the nature and use of power in the international arena lies the diverging interpretation of legitimacy: whether its role is to veil power, or if it is a component thereof. In both cases the legitimation of geopolitical calculations relies on the use of narratives, whose role includes providing an appealing geopolitical vision, of which modernity and vision are key aspects. With the goal of further investigating the nature of narratives and legitimation, I present a case study analyzing the narratives used in the initial stage of the Syrian conflict by the leaders of regional powers, the US, and Syria. I demonstrate that the concepts of modernity held by the leaders of the six states are to a large extent incompatible. Through the examination of the time dimensions of the narratives I identify a total of six games by four of the state agents, of which five are infinite. This implies that, if stability is to be achieved, a shift is needed toward the interpretation of legitimation as a component of power.

Kulcszavak: hatalom, legitimáció, modernitás, jövőkép, Szíria

Keynotes: power, legitimation, modernity, vision, Syria

1. Bevezetés

Az elmúlt mindössze három évtized alatt geopolitikai szempontból a történelemben példátlan korszakot élt meg a világ. A Szovjetunió összeomlásával átmenetileg egypólusúvá vált a világrend. Létrejött az első és több szerző szerint vélhetően utolsó világbirodalom. Geopolitikai szaktekintélyek sokasága foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy miként sáfárkodjon az Egyesült Államok egyedülálló hatalmával. Az e körül kibontakozó vita mélyén a hatalomtól elválaszthatatlan fogalom, a legitimitáció mibenléte és szerepe rejlett, és rejlik ma is. Jelesül: a legitimitáció leple-e a hatalomnak, vagy összetevője? Míg ezt a kérdést ebben a formában az elméleti szakirodalom fogalmazza meg,¹ szemlélet formájában végig kíséri a geostratégiai, a hatalomtechnikai, és ami tanulmányom fókuszában áll, a legitimitáció-technikai szakirodalmat is. A kérdés jelentőségét a szakirodalmi vitán túl az a világrend alakulását mutató jelenség is szemlélteti, hogy mára a Gallup nemzetközi felmérése szerint az USA világvezetői státusát a világ lakosságának 31%-a támogatja, míg Oroszországét 30% és Kínáét 34%.²

Tanulmányomban a legitimitáció szempontjából közelítve tekintem át az amerikai orientációjú geostratégiai, hatalomtechnikai és legitimitáció-technikai szakirodalmat, ez után a szíriai konfliktus korai legitimitációs narratíváinak egy sajátos – a modernitás, a jövőképek és az idődimenzió – szempontjából elvégzett elemzését mutatom be. Ezzel a legitimitációs törekvések gyakorlati jelenségein keresztül közelebb kerülünk a geopolitikai térben működő hatalomnak a világrend stabilitását is érintő néhány kérdéséhez.

2. Geopolitika és legitimitáció

A legáltalánosabb meghatározás szerint a hatalom az a képesség, hogy egy szereplő érvényesíteni tudja akaratát, akár mások ellenében is. Ezt elérheti kényszerítéssel, amit „hard power”-nek neveznek, anyagilag érdekelte tétellel, vagy az úgy nevezett „soft power” alkalmazásával kiváltott önkéntes követéssel.³ A szakirodalom többnyire egységes álláspontja szerint ez utóbbi az, ami stabilan fenntartható,⁴ mert költséghatékony.⁵

A költséghatékony felől közelíteni ezt a kérdést: leegyszerűsítés. Valójában ugyanis a legitimitáció az, ami döntően megkülönbözteti ezeket a hatalomgyakorlási módokat. Mint a hatalom legitimitációjának irodalma kifejti,⁶ legitim a hatalom akkor, ha megszerzésének és gyakorlásának módját az alárendeltek elfogadják, következképp együttműködnek. Ha nem, ez az együttműködőkészség létre sem jön, meggyengül, vagy el-

vész. Ezáltal felmerül a legitimáció alapjára irányuló kérdés a hatalom birtokosa és az alárendeltek kapcsolatának természetéről. Ez vajon kétirányú, vagy egyirányú viszony?

Az USA világvezetői szerepbe kerülését követően ugyanez a dilemma került a geostratégák érdeklődésének homlokterébe, ha nem is így fogalmazták meg a kérdést, amikor azt járták körül, hogy miként tudja az USA megtartani pozícióját. Időrendben az első koncepció Paul Wolfowitz nevéhez fűződik. Ő 1992-ben azt látta a stratégia szempontjából alapvetőnek, hogy az USA ne engedjen más szereplőt kihívójává válni.⁷ Ezt később Colin Flint a geopolitikai térben érvényesülő hatalom törvényszerűségeként fogta föl.⁸ Ennek szellemében fogalmazta meg Thomas Barnett egy évtizeddel később azt, hogy ha valamely ország nem integrálódik az USA által vezetett globalizációba, akkor azt nemzetbiztonsági fenyegetésnek kell tekinteni, és katonai erőt kell vele szemben alkalmazni.⁹

Más geopolitikai gondolkodók azonban felhívták a figyelmet arra, hogy körültekintést igényel az USA hatalomgyakorlása. Zbigniew Brzezinski 1997-ben rámutatott annak fontosságára, hogy az USA vezető szerepe megtartása érdekében mintaadó társadalom maradjon.¹⁰ Samuel Huntington a szerinte elkerülhetetlen civilizációközi „kettős mércé”-ből és a nyugati univerzalizmusból fakadó kihívást hangsúlyozta, ugyanis ezek óhatatlanul ellenállást szülnek más civilizációk részéről, és ez fokozottan érinti az USA-t.¹¹ A 2001 őszen indult terror ellenes globális hadviselés kibontakozása során számos szerző hívta fel a figyelmet az Amerika-ellenesség kialakulására és annak veszélyeire. Volt, aki szerint ezt csak az amerikai hatalom láthatóvá válása okozza, amivel a világ nem tud mihez kezdeni.¹² Mások úgy vélték, hogy nagyobb körültekintést igényel a narratívák kialakítása.¹³ Sőt, Henry Kissinger szerint a világrend rendezőelveinek és az USA nemzetközi legitimációjának eltérő megítélései miatt „egymásnak ellentmondó valóságok” alakultak ki a világban, ami korlátozhatja az USA világban betöltött szerepének kiszélesítését.¹⁴

3. Legitimáció-technika

Kortárs megfogalmazásban a geopolitikai legitimáció-technika célja a geopolitikai törekvések elfogadtatása a saját lakosság és a nemzetközi közvélemény körében.¹⁵ Az elfogadtatás jelentése rögtön hatalomszemléleti kérdést vet föl. Míg a legitimáció-technikával sokat foglalkozó Colin Flint szerint a hallgatóságos beleegyezés a feltétlen elérendő cél,

addig a hatalom legitimációjával foglalkozó társadalomtudósok között van, aki szerint ez kevés: az aktív beleegyezés az, ami legitimációt ad.¹⁶

Mindkét esetben a legitimálást a mindenkori helyzetnek és céloknak értelmezési keretet adó narratívák szolgálják, amelyek akkor lehetnek sikeresek, ha a célközönség identitására apellálnak.¹⁷ Többlet legitimációra fokozott áldozatot követelő műveletek, legfőképpen fegyveres konfliktus esetén van szükség. Ilyenkor kerülnek előtérbe a sztereotípiák, amelyek a saját csoportot minden esetben morális alapon állónak mutatják. Ábrázolásuk szerint az ellenség gonosz, cselekvései irracionálisak, ebből adódóan nem lehet vele tárgyalni, így a konfliktus elkerülhetetlen.¹⁸ A „just war theory” – az igazságos háború elmélet – logikájában meghatározó a szuverenitás tiszteletben tartása. Ám van elgondolás, amely szerint ez nem kell, hogy vonatkozzék a globális szuperhatalomra. Ennek áthidalására elegendő globális morális kategóriákat használnia a legitimációs narratívákban. Ilyen Falah és Flint szerint a megelőző csapás joga, vagy az emberi jogok érvényesülésének biztosítása.¹⁹ Ugyan ezen szerzők szerint a világ mindenkori vezető hatalma a modernitás birtokosa. Összességében ez az irányzat a legitimációt a hatalom elleplezésére szolgálóként értelmezi. Ennek velejárója a hatalom paradoxonjaként²⁰ említett kockázat, ami az erőpozícióból fakadó, a saját sebezhetőség iránti érzéketlenséget jelenti, és a hatalom meggyengüléséhez vezet.

A konfliktusok célja vagy értelmeként szebb jövőt és a modernitás elérését ígérik a narratívák a témával behatóan foglalkozó Colin Flint szerint.²¹ Abból a szempontból, hogy a fejlődésbe, a társadalom és az emberi élet egyre jobbra válásába vetett hit univerzálissá vált,²² a jelen tanulmány fókuszában álló modernitás vagy fejlődés ígérete különösen alkalmasnak tűnhet a háborús erőszak reprezentációinak megalapozására. Azonban a nemzetközi térben az identitásbeli különbségek lényegi eltéréseket eredményeznek a modernitás-fogalom és még inkább a geopolitikai jövőképek terén. A valósídejű és globális médiaelérés korában a sztereotípiahasználat a legitimáció eredményességéhez szükséges hitelességet célcsoportonként eltérő módon alakítja.²³ A legitimációtechnika gyakorlati működésének és kihívásainak vizsgálata céljából tekintünk át a szíriai konfliktus korai geopolitikai legitimációs narratíváinak a modernitás, a jövőkép és általában az idődimenziók jelentette adottságait.²⁴

4. Esettanulmány

4.1. Módszertan

Konfliktushoz kapcsolódó legitimációs narratívák vizsgálatára a konfliktusokra jellemző többlet legitimációs igény miatt esett választásom. Mivel célunk többféle narratívát vizsgálni, kiválasztottam egy konfliktust, és az annak kapcsán keletkezett, több szereplőtől származó narratíva-halmazt elemeztem. A narratívákon kívül eső tényállást nem vettem figyelembe és nem vélelmeztem szándékokat sem.

Vizsgálatom tárgya a szír elnök, a regionális hatalmak legfelső vezetői, valamint a globális vezetői státussal rendelkező USA elnöke által a szíriai konfliktus 2011 március és 2011 augusztus közötti időszakában adott, kapcsolódó geopolitikai legitimációs narratívái. A térségi szereplők közül Izrael, Törökország, Szaúd-Arábia és Irán vezetői adtak narratívát. Az teszi különösen alkalmassá a szír konfliktust a vizsgálatára, hogy az arab tavasznak nevezett eseménysor ráirányította a figyelmet, ezért jelentős mennyiségű geopolitikai narratívát eredményezett. A konfliktus első szakaszának kiválasztását annak alapító jellege, azaz a legitimáció szempontjából kiemelt jelentősége teszi indokolttá.

Formájukat tekintve a rendelkezésre álló narratívák írásos nyilatkozatok vagy beszédek, melyek eredeti angol vagy hivatalos angol fordításban nyilvánosan hozzáférhetők. Noha terjedelmében és stiláris elemeiben eltér a nyilatkozat és a beszéd, mindkettő esetében a legitimációs elemek tudatos alkalmazásával van dolgunk. A kutatásba beemelt narratívák, melyek listáját az irodalomjegyzék tartalmazza, eltérő érintettségük miatt eltérő mértékben fókuszálnak a szíriai konfliktusra. A szövegek mennyiségi és stiláris eltérései a geopolitikai attitűdöket is és kulturális-politikai sajátosságokat is tükröznek. Ezek vizsgálata nem része az elemzésnek.

A vizsgálat módszere kvalitatív tartalomelemzés. Ennek során a szövegtestek egészét országonként, és ezen belül időrendben besoroltam a következő ön- és helyzetértelmező, illetve jövőképet meghatározó, időközpontú kategóriák szerint:

- a saját identitás és eredeztetése,
- a saját modernitás-fogalom és a fejlődés-szemlélet,
- a történelmi pillanat megítélése,
- az ellenfél modernitás(hiány)a,
- a jövőkép,
- amelyet kiegészítettünk a konfliktussal kapcsolatos időtávlatok vizsgálatával.

Az egyes kategóriákon belül sorrendjükben úgy prezentálom az eredményeket, hogy az egymással szövetséges USA, Izrael, Törökország és Szaúd-Arábia, illetve Szíria és az őt támogató Irán narratívái szövetségi rendszereken belül is, illetve a szövetségi rendszerek között is könnyen összevethetők legyenek. Mindegyik kategóriában először országonként bemutatom a vezetői narratíváinak tartalmi összefoglalását, majd a kategóriában tett megállapításaimat.

4.2. Eredmények és megállapítások

4.2.1. *A szereplők narratívái szerinti saját identitásuk és annak eredeztetése*

Obama elnök narratívájában az USA szabadságharcban és polgárháborúban formálódott szabad ország, amely a világ elfogadott vezetője, és amely törekvéseivel jobb helyé teszi a világot. A hivatkozott eredet a függetlenségi háború, amely 1775-ben kezdődött.

Izrael vezetője, Benjamin Netanyahu liberális demokráciaként határozta meg országát, amelynek gazdasági teljesítménye kimagasló és tovább nő. Narratívája szerint Izrael az egyetlen hely a Közel-Keleten, ahol az arab lakosság szabadságban és demokráciában él. Eredetként részint közel négyezer éves múltat, részint a 20. századi államalapítást nevezi meg.

Törökország közleményei szerint kimagaslik a térségben demokráciája, gazdasági teljesítménye és aktív külpolitikája révén. Ezek együttes eredményeként térségi vezető szerepre hivatott. Eredetet nem jelöl meg. Szaúd-Arábia egyetlen kiadott közleménye alapján a két Szent Mecset őrzője, muszlim és arab. Eredetet explicit módon nem nevez meg, de implicit módon időtlenként értékelhető.

Hamenei ajatollah narratívája szerint Irán iszlamista forradalomban felébredt ország, az ellenállás része, amely szuverenista és társadalmi igazságosságra törekszik. Az 1979-es iszlamista forradalomra hivatkozva definiálja az országot, azt megelőző korszakra nem utal. A vizsgált narratívák alapján ez az állam újraalapításának időpontjaként értékelhető.

Aszad elnök narratívájában Szíria nagymúltú, sokat látott, heterogén és túlélő országgént jelenik meg. A hangsúlyt a függetlenség elnyerése és a Baath párt hatalomra jutása kap, de megemlíti az azt megelőző történelmi múltat.²⁵

Az identitás meghatározások alapján látható, hogy az önmeghatározást célzó narratíva elemek pozitív sztereotípiákra épülnek. Ezeket az ellenérdekelt felek adott esetben cáfolják. Irán és Szíria a maga részéről

nem fogadja el követendő vezetőként az USA-t, és nem ért egyet azzal, hogy jobb helyé tenné a világot. Irán narratívájában megkérdőjelezi azt az izraeli narratíva elemet, amely szerint az izraeli területen élő arabok demokráciát és jólétet élveznének.

Figyelmet érdemel az identitások kontinuitása. Irán esetében szembe-
szökő az identitás kontinuitásának 1979-es megtörése, újraindulása. Fel-
merül, hogy ez jelentheti Irán legsebezhetőbb pontját, ugyanis nehezen
feltételezhető, bármely társadalomról, hogy egységesen tekintszen el ré-
gebbi múltjának identitásformáló lététől. Törökország esetében, mint
látni fogjuk, éppen ebben az időszakban következett be a vizsgált narra-
tívákban is megjelenő módon egy geopolitikai/ külpolitikai reorientáció.
Ennek tükrében lehet érthető az eredetmegjelölés elmaradása. A legin-
kább kontinuos identitással Szíria és az egyébként fiatal országnak te-
kinthető USA rendelkezik.

4.2.2. Az ágensek modernitás fogalmai

Itt három vizsgálati szempontot érvényesítettünk: a modernitás mi-
benlétét, azt, hogy a modernizáció folyamatában ki hol helyezi el a saját
országát, és kit, mit tekint mintaadónak.

Obama elnök narratívájában a modernitás fő jellegzetessége a szabad-
ság, a demokrácia, a tudásalapú társadalmi lét, a szabad vállalkozás és az
infokommunikációs technika fejlettsége. Az USA révbe ért, csak folytat-
nia kell ebben a szellemben megkezdett útját. Önmagát tekinti mintaadó-
nak.

Izrael számára a modernitás fő kritériumai a liberális demokrácia, a
tolerancia, a gazdagság és a fejlett technika. Netanyahu miniszterelnök
narratívája szerint Izrael ezeket megtestesíti, ezt kell megtartania az or-
szágnak, amelyet a modernitás terén mintaadóként mutat be.

Törökország számára a demokrácia, az erős gazdaság és az aktív kül-
politika jelenti a korszerűséget, amelyeket teljesít is, és elegendő ezt
fenntartania. Önmaga jelenti a mintát.

Szaúd-Arábia narratívájában Allah akarata a meghatározó. Révbe ért,
mintaadóként fogalmaz.

Irán narratívájában a modernizáció fő kritériuma az iszlám forrada-
lom, a szuverenitás és autarkia, valamint az egyenlőtlenségek helyébe
lépő társadalmi igazságosság, amelynek érvényesülését mindenhol tá-
mogatja az ország. A modernizáció útján még nem ért révbe, sok fejlődni
valója van, de az alapokat jónak tekinti, ezért ő maga a mintaadó.

A szír elnök narratívájában a modernitás nem technika birtoklását, ha-
nem szemléletet jelent, amelyben a szekuláris állami berendezkedés el-

engedhetetlen, így a szír alapok jók. A társadalmi igazságosság szintén alapvető elemként jelenik meg, ám Iránnal ellentétben ezt nem az iszlám keretrendszerében fogalmazza meg. A fejlődés szükségességét kihangsúlyozza, amelynek politikai és gazdasági reformban kell megnyilvánulnia. Ebben mások mintájának követését elveti. A szocialista és a kapitalista berendezkedés egyaránt kudarcot vallott, saját, Szíria számára megfelelő gazdasági rendszer kidolgozására van szükség. Különbséget tesz a sürgős intézkedések és a reformok között, amelyek a narratíva szerint hosszabb távon hoznak eredményt, illetve, csapdába kerül az ország, ha hagyja magát a pillanat hevében meggondolatlan útra téríteni.

Megállapíthatjuk, hogy mindegyik geopolitikai ágens saját mintáját tartja követendőnek. A narratívákban eltérést az jelent, hogy a modernitást már elérték-e vagy a meglévő alapokra építve fejlődésre van-e szükség. Figyelemre méltó, hogy amíg Irán számára az iszlamista forradalom a rendezőelv, Szíria esetében a szekularitás az alap.²⁶

4.2.3. A szíriai konfliktus vizsgált időszakának, mint történelmi pillanatnak jelen idejű megítélése

A szíriai eseménysor meghatározásai kapcsán két szempontot vettünk figyelembe: annak az értelmezését, hogy mi történik és hogy ki kit tekint ellenségnek.

Az amerikai elnök az önrendelkezésért kitört forradalomként értelmezte az eseményeket, melyben az iráni mintát követő szír rezsim brutális megtorlások mellett megtagadja a követelések kielégítését. Mivel ezt akadályozza, Aszad elnök az ellenség. Az Aszadról felépített kép az Iránról adott ellenségképre épül.

Izrael értelmezése szerint a térségben (és Szíriában) forradalom zajlik, és történelmi válaszút előtt állnak az érintett országok. Kérdés, hogy az iráni 1979-es, vagy az 1989-es közép-európai, a liberális demokráciát jelentő útra lépnek-e.

Törökország első narratívájában szórványos incidenseknek mondta az eseményeket, és üdvözölte a szír kormány által kezdeményezett intézkedéseket és reformokat. Később fordulat következett be a helyzet török megítélésében és saját térségi szerepvállalása kapcsán: a további narratívák szerint megkésett modernizációs folyamatba lépett Szíria, amelyben Aszad személye jelenti az akadályt.

Szaúd-Arábia is a történelmi útelágazás fogalmát használja, melyben elítéli Aszad elnököt, amiért Allah akaratával szembeszegül.

Irán értékelése szerint az arab tavasz iszlám ébredést jelentő eseménysorával a megalkuvó kormányok ellen lázadt fel a méltóságra és szuive-

renítésre vágyó nép. Ennek takarásában Szíriában amerikai beavatkozás zajlik, amit az váltott ki, hogy Szíria a szuperhatalom által diktált világrenddel szemben ellenállást fejt ki. A megnevezett ellenfél az USA és Izrael.

A szír elnök narratívája szerint a jogos elégedetlenség mellett konspiráció zajlik, az erre fogékony csoportokat kívülről szítják és látják el eszközökkel. A lázadás szektárius természetű. Explicit vád formájában a szektárius fegyveres lázadókat nevezi meg ellenfélnek, explicit vád megfogalmazása nélkül pedig az USÁ-t. Történelmi ellenfélként mellékes említést kap Izrael.

Itt felmerül a sztereotípiák tipizálásának a szükségessége a szerint, hogy csak leegyszerűsítők és egyoldalúak, vagy ennél nagyobb mértékben torzítanak, de erre a narratívákra szűkített vizsgálat keretei közt csak nagyon korlátozottan van mód. Ez a narratívák hitelessége miatt volna fontos. Ha a percepció szerint tévedés van a narratívában, az egész hiteltelenné válhat. A narratívák alapján kitűnik, hogy az a kép, amely szerint Szíria az iráni iszlamista berendezkedést követné: alaptalan. A narratívák alapján az USA által vezetett világrenddel való szembehelyezkedés a közös e két országban, az iszlám forradalom mint követendő irány csak Irán esetében érvényes, a szír elnök határozottan kiáll a szekularizmus mellett. E téren a sztereotípiák vélhetően az iráni és szír társadalmak számottevő részében az USÁ-val és Izraellel való szembenállást erősítik, és számukra az izraeli és amerikai narratívák többi elemét is hiteltelenítik.

Az amerikai és izraeli narratívákban Irán a legfőbb ellenség, Aszad személye inkább akadály. Az iráni narratívákban az izraeli ellenségkép kidolgozott, a szír narratíva csak futólag említi meg Izraelt mint hagyományos ellenséget, róla való képalkotás nélkül. Az USA mind a szír, mind az iráni narratívában beavatkozó birodalomként jelenik meg. Az iráni narratíva itt is kidolgozottabb. A szír narratívában részletes ellenségkép a lázadók kapcsán jelenik meg. A narratívák alapján nem megállapítható, hogy a szír lázadók ebben az időszakban mennyiben voltak ténylegesen szektáriusként jellemezhetők.

4.2.4. Az ellenfél modernitásához kapcsolódó negatív sztereotípiák

Itt azt vizsgáljuk, hogy mely szereplő kihez milyen modernitás sztereotípiát kapcsol, és miként hitelteleníti az ellenfél modernitás-képét. Obama elnök szerint Szíria iráni mintát követve építi jelentét és jövőjét, márpedig Irán letűnt korba tartozó berendezkedésben él. Alapvető emberi jogokat tipor rendszere, ami ellen méltán lázad a lakosság. Ennek illusztrációjaként hivatkozta a 2009-es tüntetések során agyonlőtt fiatal

nő esetét, akinek képe bejárta a világsajtót. A narratíva szerint ezen felül Irán terrorizmust támogat és atomfegyverre tör.

Az izraeli miniszterelnök beszédei szerint a válaszut előtt álló térségnek, és ezen belül Szíriának kétféle fejlődési út közül kell választania. Járhat a békét, demokráciát és modernitást ellenző, letűnt korba tartozó Irán útján, vagy a választhatja a liberális demokráciát, mint pozitív irányt, ahogy Kelet-Európa tette.

A 2. és 3. török és a szaúdi narratíva nem fejt ki konkrét fejlődési irányt, hanem azt fogalmazza meg, hogy Aszad elnök reformigérete nem teljesült és hiteltelen. Ugyanezt Barack Obama narratívája is tartalmazza már 2011 áprilisában is, amit augusztusi közleményében hangsúlyosan megismétel.

Az iráni vezető narratívája szerint az USA által adott modernitás ígéret hamis, ugyanis az USA gazdasága hanyatlik, illetve az emberi jogok, mint a modernitás egyik pillére mellett történő amerikai kiállítás is hiteltelen. Ez utóbbit a világsajtót megjárta bagdadi Abu Ghraib börtönben történt kínzások hivatkozásával támasztotta alá.

A szír elnök a szektárius lázadókat és törekvéseiket nevezi letűnt korba tartozónak. Szerinte az USA-t a szokásos nagyhatalmi mohóság jellemzi, ezzel nagy időtávlatba helyezve a pillanatnyi konfrontációt, és kifejti, hogy az USA tévesen ítélte meg lépéseinek következményeit.

Láthatjuk, hogy e szempont szerint vizsgálva a narratívák sztereotípiáikkal az ellenfelet letűnt korba tartozónak és/vagy modernitás-fogalmakat hiteltelennek ábrázolják.

A hiteltelenítési kísérletekben szerepet kapnak a világ sajtóját bejárta képek. Azaz nem csak azt láthatjuk, hogy a politika alkalmazkodik a média kívánalmaihoz, ahogy ezt a mediatizáció szakirodalma kifejti,²⁷ hanem felhasználja a világszerte ismertté vált markáns képi elemeket. Azaz itt a média tartalmak politikaképessé válását láthatjuk.

Az idődimenzió egy sajátos megjelenése a narratívákban az az időprés, amelynek esetünkben a szír kormány ki van téve. A tiltakozások kezdete után alig egy hónappal már a reformok hiteltelenségéről kezdenek beszélni a szír kormány ellenzői.

4.2.5. A szíriai konfliktushoz fűzött explicit jövőképek és a vizsgált narratívákból kirajzolódó további konfliktusok időhorizontjai

Itt azt vizsgáltuk, hogy ki kinek milyen pozitív vagy negatív jövőképet vázol fel. Ennek eredménye felvetett egy további vizsgálati lehetőséget: annak értékelését, hogy a jövőképek tartalmaztak-e konkrét célt, illetve, hogy véges vagy nyitott időhorizonton értelmezhetők.

Az amerikai elnök Szíria és saját országa számára egyaránt pozitív jövőképet fogalmaz meg. Saját narratívája logikája szerint Szíria számára pozitív jövőkép a lakosság gazdasági és politikai önrendelkezésének elnyerése és ehhez szervesen kapcsolódóan Aszad elnök távozása. Az USA számára pozitív jövőkép a Szíriával kapcsolatos szerepvállalásából eredően globális vezető szerepe hitelességének megtartása. Aszad távozása és a globális vezető szerep megtartása konkrét célnak tekinthető, viszont időhorizontjuk eltér. Aszad távozása, mint célmegjelölés véges, míg a vezető szerep megtartása nyitott időhorizontú.

Izrael narratívájában a térség számára pozitív jövőképet fogalmaz meg: modernitást, prosperitást és békét. Ha ez nem valósul meg, úgy önmaga számára negatív jövőképet vetít előre: az ország egzisztenciális veszélybe kerül, megsemmisülhet. Míg a térség számára vetített jövőkép általános jellegű, addig az önmaga számára vetített negatív jövőkép konkrét. Mindkettő időhorizontja nyitott.

Törökország Szíria és önmaga számára is pozitív jövőképet fogalmaz meg. Szíria számára ez a demokrácia és a prosperitás elérése. Önmaga számára térségi szerep kipróbálása, ami már a vizsgált időszak során elkezd megvalósulni, a beszédaktusok révén, amelyek természete időben módosul: a kezdeti semleges és támogató hozzáállás az elítélő és aktív szerepvállalás felé mozdul el. Szíria számára általános a jövőkép és nyitott horizonton áll, míg a saját jövőkép konkrét és nyitott időtávlatú.

Szaúd-Arábia Szíria számára fogalmaz csak meg jövőképet: ha szembezáll Allah akaratával, katasztrófa vár rá. Ez a megfogalmazás nem konkrét, és időben nem véges.

Irán vallási vezetője Irán számára vázol saját narratívájának logikája szerint pozitív jövőképet: folytatni a megkezdett utat és ezáltal szuverén államként kiteljesedni.

A szír elnök saját országa számára pozitív és negatív jövőképet is megfogalmaz. Pozitív jövőkép az, ha sikerül visszatérni a konfliktus előtti harmónia állapotába. Ellenkező esetben az országra feldarabolás és végelgyengülés vár. Ezeket a jövőképeket inkább konkrétan értékelhetjük, míg időtávuk nyitott.

Mint a vizsgált narratívákból kitűnik, a célok vagy jövőképek konkrét volta nem minden esetben könnyen besorolható. Egyértelműen konkrét Aszad távozása (USA), a megsemmisülés (Izrael), valamint az ország feldarabolása (Szíria). Kevésbé kézzel fogható, de inkább konkrétan azt tekintettük, ahol a lakosság számára is ismert akcióterv valósul meg, számukra ismert szereplőkkel (Irán), vagy amely a vizsgált narratívaanyag tanúsága szerint megvalósulás állapotába került (Törökország új térségi szerepvállalása), illetve, ha a lakosság számára a gyakorlatból ismert a

cél vagy jövőkép jelentése (USA – nemzetközi vezető szerep). Végesnek akkor tekintettünk időhorizontot, ha a jövőkép, illetve célmegjelölés anynyira konkrét, hogy annak teljesülése időpontnak tekinthető (az USA számára Aszad szír elnök vezetői pozíciójának megszűnése).

Azokban az esetekben, ahol a narratíva ellenfélként nevez meg egy államot vagy kormányt, ott felmerül, hogy a viszonylat játszmaaként is értelmezhető. E játszmaakat a narratívákon belül fellelhető idődimenziójuk szerint besorolhatjuk véges vagy nyílt végű játszma típusokba, míg a jövőkép természetétől függően a játszma lehet egzisztenciális vagy esetleges. Ebben a megközelítésben a vizsgált narratívák alapján négy szereplő esetében azonosíthatunk összesen hat játszmat (1. táblázat). A megkülönböztetés jelentőségét az adja, hogy az egyes játszma típusok merőben eltérő szemléletet és stratégiát jelentenek.

1. táblázat: a vizsgált narratívákban megjelenő játszma és típusuk
Table 1.: the games apparent in the narratives and their classification

Viszonylat	USA–világ	USA–Szíria	Szíria–USA	Szíria–lázasok	Irán–USA és szövetségesei	Izrael–Irán/ Irán térségi követői
Időhorizont	végtelen	véges	végtelen	végtelen	végtelen	végtelen
Jelleg	egzisztenciális	esetleges	egzisztenciális	egzisztenciális	egzisztenciális	egzisztenciális

Forrás: saját szerkesztés

5. Konklúziók

Tanulmányomban áttekintettem a geopolitikai legitimáció-technikában meghatározó narratívák szakirodalom szerinti jellegzetességeit, valamint a globális vezetői státusban lévő USA legitimációjának geopolitikus szerinti eredményességét és korlátait. E szakirodalmi latolgatás a körül forog, hogy milyen mértékben tudja a világ vezetője meghatározni a nemzetközi közvélemény számára a valóságot, mit old meg a legitimációs narratíva, és hol kezdődik a vezető státust veszélyeztető ellenállás. A hatalomfelfogás a legitimáció és a hatalom kapcsolatának értelmezése szerint tagolható: a legitimáció a hatalom elleplezésére szolgál-e, vagy a hatalom birtokosa és alárendeltjei közötti kölcsönös kapcsolatot tételezve a hatalomnak szerves összetevője. Magát a modernitást pedig egyes nézetek szerint a mindenkori világvezető birtokolja. A legitimáció-technikai jellegzetességek és a szembenálló realitásokként is megfogalmazott jelenség árnyalása céljából egy esettanulmányt mutattam be. Ebben a szíriai konfliktus korai időszakában a Szíria, Amerika és a regionális hatalmak vezetői által adott narratívákat elemeztem, a mo-

dernitás, jövőképek és a különféle idődimenziók szempontjából, amely szerteágazó megállapításokra adott lehetőséget.

Láthatóvá vált, hogy a modernitás-fogalmak jelentősen eltérnek és összeegyeztethetetlenek, ahogy ezekben tükröződően az USA vezető szerepének elfogadása vagy elutasítása is az. Mindegyik szereplő önmagát tekinti a modernitás terén mintaadónak, ami konfliktus idején fontos a legitimáció-technika szempontjából. Ám ez nem alkalmazható előzmény nélkül, mert inkoherenciát és ezzel legitimáció-vesztést eredményezne, így ez túlmutat a konfliktus időszakán.

Az időtényezők alapján három kiemelt jelenséget láthattunk. Egyrészt, a szereplők identitásának kontinuitása jelentősen eltér, és megfogalmazzuk azt a feltételezést, hogy az identitás új alapra helyezése kontinuitásvesztésként is értelmezhető, az identitás erejét, a társadalmi kohéziót gyengítheti, konfliktus esetén ezzel támadási felületet kínálva. Másrészt szembeszökő a Szíriával szembeni időprés alkalmazása. Harmadrészt a jövőképek alapján véges és nyitott végű játszma típusokat azonosítottunk.

Megállapíthattuk, hogy konfliktus túlmutat Szírián, mert több más konfliktus is beleágyazott, illetve a narratívákban Iránra erőteljesebb támadás irányul, mint Szíriára.

A narratívákban a szereplők önmagukra pozitív, ellenfelekre negatív sztereotípiákat alkalmaztak, részint a modernitásuk vonatkozásában. Az önmagukra használt pozitív sztereotípiák között volt központi jelentőségű elem, amelyet az ellenfél a világot bejárt hírmédia képi anyag alapján hitelességében megkérdőjelezett. Ebben látható, hogy nem csak a politika idomul a médiához, hanem egy fordított irányú folyamat is van, amelyben a politika a média politikaképes elemeit hasznosítja.

A legitimációbeli kihívások két esetét azonosíthatjuk. Egyfelől felmerül, hogy a sztereotípia-alapú narratíva használat egyik hatása az ellen-narratívák legitimálása, és ezzel a konfrontációk gerjedéséhez hozzájárul. Mint ilyen, nem támogatja a stabilitást. További kutatás tárgyát képezheti, hogy a globalizáció, a kozmopolitizmus erősödésével miként alakul a sztereotípia alapú narratívák hatásossága. Másfelől minden szereplő esetében kérdés, hogy a lakosság mennyiben osztja a vezetés által képviselt és a narratívákban megjelenő modernitás-fogalmat, illetve, mennyiben ért egyet a narratíva által kijelölt nemzetközi szerepvállalással. Ebben a nemzeti identitástudat és kohézió jelentősége körvonalazódik. Az ellenséges narratívák az e téren megjelenő társadalmi bizonytalanságot, kohézióhiányt igyekeznek felerősíteni.

A kétirányú hatalom-alárendelt kapcsolat – amelyben a legitimáció a hatalom összetevőjeként értelmezett– csak korlátozott keretek között,

legfeljebb szövetségi rendszeren belül valósul meg. Az erre irányuló küzdelem az egzisztenciális és nyitott végűként besorolt játszmák tükrében tartós vetélkedés tárgyának ígérkezik.

JEGYZETEK/NOTES

1. Beetham, David (2013): *The Legitimation of Power*. Palgrave Macmillan. New York, NY.
2. <https://www.gallup.com/analytics/247040/rating-world-leaders-2019.aspx>
3. Nye, Joseph. (1990) *Soft Power*. *Foreign Policy*. 80. szám. 153–171. old.
4. Reus-Smit, Christian (2007): *International Crises of Legitimacy*. *International Politics*, 44. szám. 157–174. old.
5. Pl. Gallarotti, Giulio M. (2011) *Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used*. <http://wescholar.wesleyan.edu/div2facpubs/57> (2019. 04. 09.)
6. Pl. Beetham, David (2013): i. m.
7. <https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf>
8. Flint, Colin (2017): *Introduction to Geopolitics*. Routledge. New York, Ny.
9. Thomas Barnett később könyv formájában is megírt elgondolása: <https://www.esquire.com/news-politics/a1546/thomas-barnett-iraq-war-primer/> (2019. 04. 09.)
10. Brzezinski, Zbigniew (1997): *The Grand Chessboard*. Basic Books. New York, NY.
11. Huntington, Samuel P. (1993): *The Clash of Civilizations?* *Foreign Affairs*. 1993/3. szám.
12. Ikenberry, G. John (2005): *Power and liberal order: America's postwar world order in transition*. *International Relations of the Asia-Pacific*. 2005/5. szám. 133–152. old.
13. Pl. Nye, Joseph (2004): *The Decline of America's Soft Power*. *Foreign Affairs*. 2004/3. szám. 16–20. old.; Brzezinski, Zbigniew (2012): *Strategic Vision*. Basic Books. New York, NY.; Kissinger, Henry (2015): *World Order*. Penguin Books. New York, NY.
14. Kissinger, Henry (2015): 361–374. old.
15. Flint, Colin–Taylor, Peter (2018): *Political Geography*. Routledge. New York, NY.
16. Beetham, David (2013): i. m.
17. Flint, Colin (2017) és Dijckink, Gertjan (1996): *National Identity and Geopolitical Vision: Maps of Pride and Pain*. Routledge. New York, NY.
18. Flint, Colin (2017): i. m.
19. Falah, Ghazi-Walid–Flint, Colin (2004): *How the United States justified its war on terrorism: prime morality and the construction of a 'just war'*. *Third World Quarterly*, 2004/8. szám. 1379–1399. old.

20. Gallarotti, Giulio M. (2011): *The Power Curse: The Paradox of Power in World Politics*. <http://wescholar.wesleyan.edu/div2facpubs/58> (2019. 04. 09.)
21. Flint, Colin (2011): *Intertwined Spaces of Peace and War: The Perpetual Dynamism of Geopolitical Landscapes*. In: Flint-Kirsch (szerk.) *Reconstructing Conflict: Integrating War and Post-War Geographies*. Ashgate. Burlington. USA. 31–48. old.
22. Wallerstein, Immanuel (1984): *The Politics of the World-Economy*. Cambridge University Press. Cambridge. és Beetham, David (2013).
23. Entman, Robert M. (2008): *Theorizing mediated public diplomacy: The U.S. case*. *The International Journal of Press/Politics*, 2008/2. szám. 87–102. old.
24. A polgárháborúk kitöréséhez vezető jelenségek is többnyire nemzetköziek (Gleditsch, 2007). A szíriai konfliktust a nemzetközi beszédaktusokra, és a bennük említést nyerő intézkedésekre tekintettel kezdettől fogva geopolitikai jelenségként is kell kezeljük.
25. A szír közfelfogás szerint tízezeréves múltra tekint vissza az ország. A világ tíz legrégebben folyamatosan lakott városa közül kettő Szíria területén található (Damaszkusz, Aleppó).
26. E szerint a széles körben használt „síita félhold” elnevezés maga is sztereotípia.
27. Lásd pl. Merkovity Norbert (2013) *Médialogika a horizontális hálózatok kommunikációjában*. *Információs Társadalom*, 2013/3–4. szám. 43–58. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

- Barnett, Thomas (2003): *Why the Pentagon Changes its Maps, And Why We Will Keep Going to War*. <https://www.esquire.com/news-politics/a1546/thomas-barnett-iraq-war-primer/> (2019. 04. 09.)
- Beetham, David (2013): *The Legitimation of Power*. Palgrave Macmillan. New York, NY.
- Brzezinski, Zbigniew (1997): *The Grand Chessboard*. Basic Books. New York, NY.
- Brzezinski, Zbigniew (2012): *Strategic Vision*. Basic Books. New York, NY.
- Dijkink, Gertjan (1996): *National Identity and Geopolitical Vision: Maps of Pride and Pain*. Routledge. New York, NY.
- Entman, Robert M. (2008): *Theorizing mediated public diplomacy: The U.S. case*. *The International Journal of Press/Politics*, 2008/2. szám. 87–102. old.
- Falah, Ghazi-Walid–Flint, Colin (2004): *How the United States Justified its War on Terrorism: Prime Morality and the Construction of a ‘Just War’*. *Third World Quarterly*, 2004/8. szám. 1379–1399. old.
- Flint, Colin (2011): *Intertwined Spaces of Peace and War: The Perpetual Dynamism of Geopolitical Landscapes*. In: Flint, Colin–Kirsch, Scott (szerk.): *Reconstructing Conflict: Integrating War and Post-War Geographies*. Ashgate. Burlington. USA.

- Flint, Colin (2017): *Introduction to Geopolitics*. Routledge. New York, Ny.
- Flint, Colin–Taylor, Peter (2018): *Political Geography*. Routledge. London és New York.
- Gallarotti, Giulio M. (2011): *Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used*. <http://wescholar.wesleyan.edu/div2facpubs/57> (2019. 04. 09.)
- Gallarotti, Giulio M. (2011): *The Power Curse: The Paradox of Power in World Politics*. <http://wescholar.wesleyan.edu/div2facpubs/58> (2019. 04. 09.)
- Gleditsch, Kristian Skrede (2007): *Transnational Dimensions of Civil War*. *Journal of Peace Research*. 2007/3. szám. 293–309. old.
- Huntington, Samuel P. (1993): *The Clash of Civilizations?* *Foreign Affairs*. 1993/3. szám. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1993-06-01/clash-civilizations> (2019. 04. 08.)
- Ikenberry, G. John (2005): *Power and liberal order: America's postwar world order in transition*. *International Relations of the Asia-Pacific* 2005/5 szám. 133–152. old.
- Kissinger, Henry (2015): *World Order*. Penguin Books. New York, NY.
- Merkovity Norbert (2013): *Médialogika a horizontális hálózatok kommunikációjában*. *Információs Társadalom*, 2013/3–4 szám. 43–58. old.
- Nye, Joseph (1990): *Soft Power*. *Foreign Policy*. 1990/80. szám. 153–171. old.
- Nye, Joseph (2004): *The Decline of America's Soft Power*. *Foreign Affairs*. 2004/3. szám. 16–20. old.
- Reus-Smit, Christian (2007): *International Crises of Legitimacy*. *International Politics*. 2007/44, 157–174. old.
- Wallerstein, Immanuel (1984): *The Politics of the World-Economy*. Cambridge University Press. Cambridge.
- <https://www.gallup.com/analytics/247040/rating-world-leaders-2019.aspx> (2019. 04. 9.)
- <https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-docs1-12.pdf> (2019. 04. 8.)

ELEMZETT NARRATÍVÁK

(Források utoljára megnyitva: 2019. 04. 08.)

- <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011/04/22/statement-president-obama-syria>
- <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>
- <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/18/statement-president-obama-situation-syria>
- <http://www.pmo.gov.il/English/MediaCenter/Speeches/Pages/speechkkl280311.aspx>
- <http://www.pmo.gov.il/English/MediaCenter/Speeches/Pages/speechcongress240511.aspx>

http://www.mfa.gov.tr/no_111_-24-april-2011_-press-release-regarding-the-events-that-took-place-in-syria-on-friday_-22-april-2011.en.mfa

http://www.mfa.gov.tr/no_-146_-17-june-2011_-press-release-regarding-the-meeting-of-ambassadors-in-the-middle-east-and-north-africa.en.mfa

http://www.mfa.gov.tr/no_178_-31-july-2011_-press-release-regarding-the-recent-developments-in-syria.en.mfa

<https://www.saudiembassy.net/press-release/saudi-king-calls-end-violence-syria>

<http://english.khamenei.ir/news/1434/Leader-s-Public-Address-in-Mashhad>

<http://english.khamenei.ir/news/1483/Leader-s-Speech-to-Government-Officials-on-Mab-ath>

http://www.presidentassad.net/index.php?option=com_content&view=article&id=305:president-bashar-al-assad-s-a-speech-at-the-people-s-assembly-march-30-2011&catid=117&Itemid=496

http://www.presidentassad.net/index.php?option=com_content&view=article&id=359:president-al-assad-2011-damascus-university-speech&catid=117&Itemid=496